

ואחת שדה ניר [שדה חרושה], כשמפנהו מן האיסרטיא — מפניהו לשדה בור.

היו לפניו שדה ניר ושדה זרע [שדה זרועה] — מפניהו לשדה ניר.

היו שתיהן — משתי רוחות האיסרטיא — נירות. או שהיו שתיהן זרועות. או שהיו שתיהן בורות — מפניהו לכל רוח שירצה!

הרי חזינן דלא קנה מקומו. דאי קנה מקומו היכי מצי למישקליה מן האיסרטיא. (124)

אמר רב ביבי: הכא, בברייתא, איירי בשדה המת מוטל על המיצר עסקינן!

כלומר: מוטל לרחבה של איסרטיא ממיצר שבצד זה למיצר שבצד זה, ואין מקום לכהנים ועושי טהרות לעבור שם מבלי שיאהילו עליו.

ומתוך שניתנה רשות לפנותו מן המיצר לצדי האיסרטיא כדי לפנות הדרך לכהנים ועושי טהרות, מפניהו לכל רוח שירצה!

שנינו במשנה: ופטורין במחנה מרחיצת ידים.

אמר אביי: לא שנו שפטורין במחנה אלא

מצוה הוא. ומת מצוה — קנה מקומו לקוברו במקום שהוא מת! (122)

ודין זה הוא אחד מעשרה תנאים שהתנה יהושע בשעה שחילק את הארץ?!

ומשנינן: לא צריכא — הא דאמרינן דהנהרגים במלחמה במקום שנהרגים שם נקברים — אף על גב

י"ב דאית להו קוברין [יורשין — רש"י], דלא חשיב מת מצוה!

דתניא: איזהו מת מצוה שהכהן מיטמא לו? [רבינו פרץ]

כל שאין לו קוברין.

אבל אם קורא ואחרים עונין אותו אין זה מת מצוה! (123)

ומקשינן: וכי מת מצוה קנה מקומו?!

והתניא: המוצא מת מצוה מוטל בסרטיא [דרך כבושה להילוך רבים] — מפניהו לימין אסטריא, או לשמאל אסטריא.

היו לפניו משתי רוחות האיסרטיא, שתי שדות. אחת שדה בור [שדה שאינה חרושה]

122. הלשון משמע שהוא חובה — חזו"א בבא קמא יח יד].

123. ונחלקו הראשונים בפירושה: יש מפרשים, שאם קורא הכהן שבא להתעסק בו, ואין אחרים עונין אותו, שאין שם אלא הוא, אז הוא מת מצוה.

ויש מפרשים: שאם אותו המת היה יכול לקרות ולא היו אחרים עונין אותו, דאין לו שום קרובים אז הוא מת מצוה — רבינו פרץ.

124. כן פירש רש"י כאן.

ובבבא קמא דף פא ב פירש: אי קנה מקומו, מצי בעל השדה לעכב מלקוברו בשדהו.

ופירש בתורת חיים [כאן ובבבא קמא], דהניחא אם לא קנה מקומו, יש לומר שכשם שתיקנו חז"ל לדחות שדה בור מפני שדה זרע, כך תיקנו לדחות יחיד מפני רבים, וכל זה מפני שלא רצו להטריח המוצא לילך לבית הקברות. אבל אם קנה מקומו, אם כן לא ניתנה רשות

אמר רב הונא: תנא בברייתא, דפליגי בה בית שמאי ובית הלל:

בית שמאי אומרים: אין מאכילין את העניים דמאי, ולא את האכסניא דמאי.

ובית הלל אומרים: מאכילין את העניים דמאי, ואת האכסניא דמאי.

שנינו במשנה: ופטורין במחנה מלערב.

אמרי דבי רבי ינאי: לא שנו — שפטרו במחנה — אלא מלערב עירובי חצירות שחיובו הוא רק מדרבנן. אבל עירובי תחומין חייבין, ואסורין לילך חוץ לתחום שבת בלי עירוב, כיון שאיסור תחומין הוא מדאורייתא [ריטב"א, וראה רבינו יהונתן במשנה].

דהא תני רבי חיאי: לוקין על עירובי תחומין דבר תורה, כלומר: על היוצא חוץ לתחום שבת מבלי לערב. דכתיב: אל יצא איש ממקומו ביום השביעי.

ומהכא ילפינן שאסור ליצא חוץ לתחום, והיוצא לוקה על לאו זה.

מתקיף לה רבי יונתן להא דתני רבי חיאי: וכי לוקין על לאו שב"אל", דהא הכא כתיב "אל" יצא איש ממקומו?!

מתקיף רב אחא בר יעקב לאתקפתא דרבי יונתן דסבירא ליה שאין לוקין היכא דכתבה התורה את הלאו בלשון "אל":

ממים ראשונים שקודם הסעודה, אבל מים אחרונים, חובה! ואף במחנה אין פטורין מהם. (125)

אמר רב חיאי בר אשי: מפני מה אמרו מים אחרונים חובה?

מפני שמלח סדומית יש במלח, שמסמא את העינים.

ואמרו רבנן: אחר כל אכילתך אכול מלח. ומשום מלח שטבל בו אצבעו, תיקנו מים אחרונים!

אמר אביי: ומשתכחא כקורטא בכורא דמילחא [מלח סדומית נמצא מעט במלח, קורט קטן בכור מלח].

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: כייל מילחא [אדם המודד מלח לחמרים הנושאים את המלח] — מאי? האם צריך אף הוא ליטול ידיו, מפני המלח סדומית שבמלח?

אמר ליה רב אשי לרב אחא בריה דרבא: הא לא מיבעיא [זה בודאי צריך ליטול ידיו]! ורש"י גרס "כל שכך".

שנינו במשנה: ופטורין במחנה מדמאי.

דתנן: מאכילין את העניים דמאי, ואת אכסניא [חייילים ישראלים של מלך ישראל, הבאים להלחם על אויביהם] דמאי, דכיון דחומרא דרבנן היא, גבי הנך אקילו רבנן.

ל בני סרטיא לסלקו משם, ונמצא שיש למת מקום קבורה בסרטיא, ויאמר בעל השדה: מאי אית ליה גבי דידי!

דפשיטא, כיון דיש לו מקום קבורה לא תיקנו חכמים להזיק לשום אדם אפילו אם הקבורה בשדות הוי קבורה מעלייתא מברשות

הרבים, וראה עוד שם.

וראה עוד בחזון איש ב"ק יח יד, מה שכתב בביאור הגמרא.

125. שהמים אחרונים משום סכנה הן, כדלקמן, וחמירא סכנתא מאיסורא — רע"ב.

כי מי כתיב בקרא "אל יוציא" שיהיה משמע ממנו שבא הכתוב לאסור הוצאת משוי מרשות לרשות?!

הרי אל "יצא" כתיב, דמשמע "יציאה" אל מחוץ לתחום! (126)

הדרן עלך מבווי

פרק עושיין פסין

מתניתין:

"ביראות" הן בארות מים נובעין, הנמצאות ברשות הרבים. עומקן עשרה טפחים ורחבן ארבעה טפחים.

והרי הן רשות היחיד, ואין ממלאין מהם מים בשבת, שהרי הוא מוציא את המים מרשות היחיד לרשות הרבים.

נמצא, שלא היו עולי רגלים יכולים להשקות בהמותיהן בשבת מהבורות שהיו בדרך עלייתם.

ולכן הקילו חכמים, ואמרו, שיש דרך להתיר להם להשקות את בהמתם על ידי "פסי ביראות".

פסים אלו אינם מחיצות שלימות אלא הם עומדים בצורת זויות מסביב לבור ויוצרים בכך רשות היחיד מן התורה [עיין ציור, במבוא, ובביאורי מושגים].

אלא מעתה, הא דכתיב: "אל" תפנו אל האובות ואל חידעונים לישאל בהם". וכי תימא הכי נמי דלא לקי?! והא פשיטא דלקי!

ומשנינן: רבי יונתן לא נתכוין לחלק בין לשון "אל" ללשון "לא" לענין מלקות. אלא רבי יונתן — הכי קשיא ליה: וכי לוקין על הלאו של "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי"?!?

והרי לאו זה לא נאמר על "יציאה" חוץ לתחום, אלא רק על מלאכת "הוצאה" מרשות לרשות. ואם כן, הוה לאו ד"אל יצא", לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין של הוצאה [שחייבין עליה מיתה כשאר מלאכות שבת].

וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, שבא הלאו להזהירו שלא יעשה כן, ולהודיעו שמתחייב מיתת בית דין [דהא אין עונשין אלא אם כן מזהירין], הרי אפילו לא התרו בו למיתה, אלא התרו בו רק למלקות [שאז אין חיוב מיתה על עבירת הלאו הזה, כיון שלא התרו בו], אפילו הכי — אין לוקין עליו!

כי הלאו הזה לאזהרת מיתה ניתן ולא למלקות.

וכיון שכן: אף אם יוציא מרשות לרשות, ויתרו בו משום לאו ד"אל יצא", לא ילקה.

ומשנינן: אמר רב אשי: האי לאו לא אתי ל"הוצאה" אלא ל"יציאה" חוץ לתחום.

דאמרינן "הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין"? והרי בלאו הכי קשה, כיון דסבירא

126. שמועה זו נתבארה על פי רש"י. אבל הראשונים תמהו על פירושו, כי למה לי הא

עמודין, כי כל עמוד עשוי כעין מרזב, ונראה כשנים.

ונראין ארבעת הדיומדין **כשמונה** פסים.

לדוגמא, כאשר נועצים דיומד בפינה הדרומית מערבית — נוטה צידו האחד לדרום, וצידו השני למערב.

רוחב כל צד הוא אמה אחת [כדלקמן במשנה]. ונמצא שלכל צד מסביבות הבאר ישנן שתי אמות דופן [חצי דיומד מכאן, וחצי דיומד מכאן], אמה כנגד אמה, והריוח בינתיים, דברי רבי יהודה.

רבי מאיר אומר: אין די בהיקף של ארבעה דיומדין לבאר.

אלא, עושה **שמונה** עמודים **הנראין כשנים** עשר פסין.

כיצד: עושה סביב הבאר **ארבעה דיומדים** הנראין כשמונה פסים, ומציב את הדיומדים בארבע פינות הבור. ובנוסף לכך עושים בין ארבעת הדיומדין גם **ארבעה** עמודים **פשוטים**, עמוד אחד בין דיומד לדיומד.

[רא' ציור 1]

המיוחד במחיצות אלו הוא בכך שהפרוץ שבהן מרובה מאד על העומד, ובכל זאת יש בכח המחיצות הללו ליצור רשות היחיד, משום שיש בהן "שם ארבע מחיצות".

אמנם חכמים אסרו את הטלטול בתוך מחיצות שכאלו, מחמת שהפרוץ שבהם מרובה על העומד, אך לעולי רגלים הם הקילו, שלא לגזור עליהם.

ולפיכך:

א. **עושיין** היקף של **פסין** מסביב **לביראות** המים.

והפסין עושיין את סביבות הבור רשות היחיד, ויוכלו עולי רגלים למלא מים מן הבור אל בין פסי הביראות, ויניחום שם, ויכנסו הבהמות, וישתו.⁽¹⁾

כיצד מקיפין בפסין אלו?

נועצים סביבות הבאר בארבע פינות — **ארבעה דיומדין**, זויות — רמב"ם.

דיומד, משמעותו "דו עמודין" — שני

ליה לגמרא, דקרא ד"אל יצא" לא אתי כלל לאסור יציאה חוץ לתחום. ועל כן פירשו: רבי יונתן נמי סבירא ליה ד"אל יצא" לאסור יציאה חוץ לתחום, ומיהו בכלל האי לאו גם איסור הוצאה מרשות לרשות. וכיון שכן, אין לוקין על לאו זה כלל, בין על הוצאה ובין על יציאה חוץ לתחום, כיון דבכלל לאו זה גם אזהרה להוצאה שחייבין עליו מיתת בית דין.

וכל זה הוא בכלל "לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין אין לוקין עליו".
ואף כמה דמשני רב אשי, נחלקו ראשונים על

רש"י – דמפרש דלרב אשי אין בכלל לאו ד"אל יצא", אזהרה להוצאה מרשות לרשות – ומפרשי: מי כתיב "אל יוציא", דהוי עיקר קרא בהוצאה, דאז ודאי לא היו לוקין עליו, אף על גב דלתחומין נמי אתי. והא, "אל יצא" כתיב! וכיון דעיקרו בלשון "יציאה" לוקין על יציאה חוץ לתחום, אף על גב דאתי נמי לאיסור הוצאה.

1. ובגמרא יתבאר, למי ובאיזה בורות הקילו חכמים להשתמש בפסין אלו.

ולא משערים בבהמות כשהן מותרות, שאינן קשורות, ונמצאות במרחק מה זו מזו.

ומשערין את הריוח שבין הדיומדין לפי רוחבן של שתי רבקות כאשר אחת מהן נכנסת לבין הדיומדין ואחת יוצאת מהן.⁽³⁾

וללמד: שמשערין באמות שוחקות ולא מצומצמות!⁽⁴⁾

ב. מותר להקריב הפסין לבאר ככל שיחפוץ, ובלבד שיהא המרחק בין הבאר לבין הפסין בכל רוח [כן משמע ברש"י לקמן דף י"ט:], וראה ברבינו יונתן], כדי שתהא פרה יכולה להכנס ראשה ורובה בפנים, ושיתה [ושיעורה מפרש בגמרא שהוא שתי אמות].

אבל בפחות מזה אסרו חכמים להשקות, כיון שאין לאדם מקום לעמוד שם. וחששו שמא ימשך האדם אחר פרתו שראשה ורובה נמצא בחוץ, ויוציא את הכלי שמשקה אותה בו חוץ לפסין, ונמצא מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים.⁽⁵⁾

ג. מותר להרחיק הפסין מן הבאר ככל מה י"א-א שהוא [גודל ההיקף — ריטב"א. וברש"י משמע: ככל מה שהוא חפץ לעשות היקף גדול].

[ובגמרא מפרש באיזה רוחב באר ורוחב היקף, אמר רבי מאיר].

גובהן — של דיומדים ושל פשוטים — עשרה טפחים.

ורוחבן של דיומדים ושל פשוטים [ריטב"א בדעת רש"י] ששה טפחים שהן אמה אחת.

ועוביבם של דיומדים ושל פשוטים אפילו כל שהוא.

וביניהן של דיומדים ושל פשוטים, מותר שיהיה רוחב הפתח עד שיעור של כ"מלא שתי רבקות" [בהמות הצמודות זו לזו — רש"י בבא מציעא ל.], בצמדים של שלש שלש בקר בכל "רבקה", דהיינו עשר אמות [וכפי שיתבאר בגמרא], דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר: מותר שיהיה בין הדיומדין עד כמלא שתי "רבקות", בצמדים של ארבע ארבע בקר. דהיינו שלש עשרה אמה ושליש [וכפי שיתבאר בגמרא].

ובין לרבי מאיר ובין לרבי יהודה, משערין בפרות הנמצאות ב"רבקה" כשהן קשורות, שנצמדות יפה בתוך ה"רבקה".⁽²⁾

5. ואם הקריב הפסין יותר משיעור זה, אסרו חכמים לטלטל שם, ואפילו שימוש אחר לצורך הבהמה. יש אומרים שזה השיעור נתנו לכל דבר ואפילו לגדיים וטלאים, וגם לגמלים די בשיעור זה שלא חילקו בדיניהם. ויש סוברין שלא שיערו בפרה אלא להחמיר, שאפילו לגדיים וטלאים בעינן שיעור זה. אבל לגמל שהוא גדול מן הפרה, לעולם צריך שיעור ראשו ורובו שלו, ריטב"א.

2. ובהיותן קשורות מתמעט רוחב הרבקה — וחומרא היא. מאירי.

3. והריוח מתרבה — וקולא היא. רבינו יונתן.

4. שיעור יתרון אמה שוחקת על אמה מצומצמת, חצי אצבע, כמבואר ברשב"א בעבודת הקודש.